

B. C. ARIBAU

LA PÀTRIA

TROBES

FACSÍMIL DE L'AUTÒGRAF DE L'AUTOR
I D'UNA CARTA ACOMPANYATÒRIA A F. RENART I ARÚS,
AMB UN COMENTARI

DE

CARLES RIBA

DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

BARCELONA

BIBLIOTECA DE CATALUNYA

1933

B. C. ARIBAU

LA PÀTRIA

TROBES

FACSIMIL DE L'AUTÒGRAF DE L'AUTOR
I D'UNA CARTA ACOMPANYATÒRIA A F. RENART I ARÚS,
AMB UN COMENTARI

DE

CARLES RIBA

DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

BARCELONA
BIBLIOTECA DE CATALUNYA
1933

R.7.853

TAULA

	<u>Pàgs.</u>
Carta de B. C. Aribau a F. Renart i Arús (facsimil) . . . entre la	4 i 5
La Pàtria. Trobes (facsimil) entre la	4 i 5
Comentari, per Carles Riba	5

LIBRO
5

Mr. Fran^{co} Renart y Aros
arquitecto.

Barcelona.

A. Juan^{co} Renart y Arús.

Madrid 10 nov^{bre} 1832.

Amigo mio. Quise con paciencia mis pegiguera,
y disminuila si solo cuando las hay tomo la pluma para
escribiote. Venito a ti como veas.

Para el Via de S. Gaspar presentamos al Jefe alg^{os}
composiciones en varias lenguas. A mi me ha tocado el catalan,
y he forjado estos informes alexandrinos que te incluyo para
que lo veas, y tachas y unisendes lo que juzgares pues yo
en mi vida las vi mas gordas. Pero es menester que lo tengas
pronto a manevar que el viernes 16 por la noche ya tengas
entregado el papel corrigido a mi amigo D. Hub^o Berque im-
prensor calle de Escudellers n° 13, y esto sin falta alguna pues
interesa muchisimo que no se una tarde. Mira que lo exije de
tu amistad.

Me fueda untao va a escribir otro chiquillo a mi
al que estaba en el telar cuando te fuiste de aqui. Ponme al
la pie a Madama, venneva mi amistad al reves y escribef
si quieres, o si no, no por esto sera' menor amigo tuyo
del con al Sr. Mas, al Marquis, Felipe (P. Arisbau
chiquel Berro, Blanca y demas gente
del bruce?

La patria.

Xròbes.

A Déu siau, turons, per sempre a Déu siau
O serras desiguals, que allí en la patria uia
Dels núvols ~~del~~ del cel de lluny vos distingia
Per lo repos etern, per lo calor mes blau.

A Déu t'is, vell Monseny, que des ton alt Palau
Com guarda vigilant cubert de bayras i neu
Guaytas per uns forat la tomba del jicú,
É al mitg del mar immens la mallorquina nau.

Jó tan superb front concixia llavors
Com concixer pogués lo front de nos parents,
Concixia també lo so de tos torrens
Com la veu de nos Mares, i de mon fill los flors.

Mes avançat després per fets perseguidor,
Ja no canech ni sent com en millors vegades:
Axi d'arbre migrat a terres apartadas

Andex son gust perden los fruits, i son perfum las flors.
Que val que m'haja tret una enganxosa sort

A veure de mes prop las torres de castells,
Si l'cant dels trobadors, no ~~tenia~~ ^{sent la mia} ~~tenia~~ ^{una} ovela
Ni desperta en man fet un generós veïot?

En va a mon vols parís en alas jo m'transport
É veig del Plobregat la platja serpentina,
Que fora de cantar en llengua llemosina,
No m'queda mes plazer, no tinc altre conort.

Pixame, encara parlar la llengua d'aquella sabid
Pul'emplirous l'univers. De llurs costums e' lleys.
La llengua d'aquells pots que acataven los Reys
Defengueren llurs doctes, varjous *Memoravis*.

Memoravis; memoravis; memoravis sonar en sos llabris
Per estranya regio' l'accent natiu, no plora:

Que al pensar en sos llars, nos' consumim ni s'anyora,
Ni call del mar sagrat los llyra dels seus avís.

En Memosi donai lo meu primer sagit
Quant del ingró matava la dolça Met bebia.
En Memosi al Senyor pregava cada dia
E canticos Memosius somiava cada nit.

Si quant me trobbi tot, parl' ab meus esperit,
En Memosi se parl; quel llengua altra no ~~se sent~~ sent.
E una boca llavors no sap mentir ni ment,
Cuiq' surten mas rasons del centre de meus pit.

Ya dues para expressar l'afecte mes sagrat
Que pugai d'home en cor gravar la ma del cel
O llengua ai mos sentits mes dolça que el mar
Que in' toqua las virtuts de ma innocenta adat.

Ya, e' crida pel Mon, que may seriu cor' ingrat
Cessare de cantar de nou patre la gloria
E passa per ta veu son nom e' de memoria
Als propis, al estrany, a la posteritat.

A^{MB} gentilesa i patriotisme exemplars, la família Conill-Montobbio confià no fa gaire a la Biblioteca de Catalunya la custòdia d'uns lligalls pertanyents a un seu avantpassat il·lustre : l'arquitecte i autor dramàtic Francesc Renart i Arús. Entre ells (ms. 923) hi ha l'únic manuscrit fins ara conegut de les trobes «La Pàtria» de Bonaventura Carles Aribau. Una curiosa carta l'acompanya : des de Madrid, el poeta exposa al seu amic el motiu d'haver escrit aquells versos, i amb imperativa franquesa el lliga, per a així dir-ho, a llur destí, encomanant-li de corregir-los i de remetre'ls a l'impressor Antoni Bergnes de les Cases.

L'aparició d'aquests papers justament en 1933, té alguna cosa de gairebé físic retorn cent anys enrera. Talment som admesos, espectadors carregats amb la consciència de tot un segle d'esforç literari, no ja al primer impuls de renaixença, que en rigor es renova, original i perenne, en cadascun de nosaltres, sinó al darrer toc donat per l'artífex a la primera

obra poètica tornada a realitzar en la nostra llengua segons una idea absoluta de la seva perfecció.

Durant un segle, els alexandrins d'Aribau han semblat multiplicar sentits i comandes; però més aviat diríem que han restat, immòbils, en el mateix centre bategant de la pàtria, de la seva durada i del seu espai. Com tota obra de poesia vera, combinen amb rara i delicada intensitat sentiment i experiència, pensament i bellesa verbal, en acció viva sobre nosaltres. Deu promocions successives de patriotes hi han estat sensibles : sota un estil passat de moda, han percebut la forma profunda de la nació i de la seva expressió; a través d'uns adéus enyoradissos, han retrobat l'afirmació d'energia ideal enfront del que és material i extern; per l'evocació elegíaca d'un passat, s'han remuntat, talment, història endins, fins a l'ànima essencial, inalienable de Catalunya, per a replantejar-se des d'ella la qüestió de la missió col·lectiva i en tot cas partir de nou endavant.

El poema d'Aribau, no hi ha dubte, deu el que ha tingut de més pur en la seva fortuna a la despersonalització transcendent que s'acompleix, diríem, en acte perpetu, quasi davant nostre, entre la seva matèria primera i la seva forma última. És l'autèntica màgia lírica. El que podria no passar d'un dolç esclat es fixa tot d'una en monument. El primer d'esbalair-se'n és el mateix poeta : ha volgut donar expansió o comunicació a una certa intimitat seva—potser només servint un fi anecdòtic—i es troba haver-hi donat forma i unitat per a sempre i per a tothom. El poema és allí, ja desinteressat, isolat, assemblant-se-li vagament, però estrany a ell fins

a amenaçar dominar-lo. Qui no hagi conegut, o almenys imaginat, aquesta mescla singular de joiosa sorpresa i de por que en l'artista succeeix immediatament a les seves operacions, s'aturarà a la superfície grossera de la carta d'Aribau a Francesc Renart. Però si tot en les famoses trobes ja delata la voluntat de vigilància, el que en diríem, més que no pas la recerca, l'aguait de la perfecció desitjada, aquestes desimboltes línies en fan la contraprova. El pudor hi sembla avergonyir-se d'ell mateix, es revesteix d'afectada indiferència. Adhuc el traçat de l'escriptura, contingut fins a una certa vacil·lació en la còpia dels versos, reprèn en la carta tota la seva seguretat enèrgica i, val a dir, també pretensiosa. Al noble llenguatge matern de les trobes, eixit de les més vives fonts de la tradició i de l'ànima, en la carta corresponen les fórmules d'una llengua explícitament sentida com a estrangera, preses de fora a dins, en la superfície de la convenció més comuna, però que per això mateix, sense ell adonar-se'n, el defensen i l'allunyen de l'*altra* ànima i de l'*altra* profunda tradició. No deixa de tenir la seva significació, a explotar pels psicòlegs, si volen, que el motiu del fill, fugaçment, però tan delicadament suggerit en un dels versos, repercuteixi en la notícia, donada a Renart, d'un pròxim nou infantament a casa seva : el pudor de l'*altra* paternitat, la de la carn, es cobreix també paradoxalment d'una bravura que arriba a la grolleria. En fi, si per una banda Aribau fa esmenes al seu poema en el curs mateix de la transcripció —esmenes, però, que més aviat denunciï confusions momentànies entre tal lliçó definitivament adoptada i anteriors

temptatives flotants en l'esberrany o dins la memòria — per altra banda sol·licita una lliure revisió al seu amic, una quinzena d'anys més vell, i campió reconegut, aquesta carta ho confirma, de la dignitat del vernacle. Tanta meticulositat, explicable altrament en un escriptor com Aribau, format en els clàssics, i que ha conegut ja la glòria literària més enllà del seu local cercle estret, acusa tot el que tenen de púdica-ment insincers els escarafalls de la carta sobre el mal pas en què s'ha vist en haver d'escriure en català. Segurament són ja lluny els projectes juvenils, dels quals en 1817 parlava a Francesc Muns, de redreçar, per la poesia, «la catalana faula» de «la vergonyosa decadència» en quèjeia. Si aleshores, recordant el deute que tots plegats tenien contret amb la pàtria, feia eco als mateixos termes de la crida de Ballot, ara, en 1832, no és solament als turons i als rius de Catalunya que diu, en el fons, adéu. En l'adéu a la seva pròpia infància, involucra, és cert, com una renúncia al passat mateix de la pàtria; però veient-se ell mateix usar «encara» amb una tan tendra i solemne dignitat la llengua ara desdenyada i en altres temps il·lustre, és dut inconscientment a afirmar que ella pot garantir la glòria d'un nom entre «els propis, els estranys, la posteritat» — encara que per altra banda no cregui haver fet sinó sortir-se passadorament d'un compromís.

En la naixença, tot és simbòlic de la vida que la segueix. Les raons i les evolucions de cent anys de moviment literari i polític són contingudes dins l'elegia d'Aribau. En aquest sentit ha estat analitzada i contrastada repetidament, mes-

trívolament, fins a exhaurir la matèria. Que el gran realista que fou Aribau es desinteressés del germen preciós per ell llançat, que veiés i tot amb indiferència el recomençament abnegat emprès per la joventut que l'invocava com a iniciador, que adesiara conegués àdhuc l'enuig del qui sent indiscretament exalçada l'eficàcia d'una seva paternitat d'aventura, pot ésser xocant, irritant si es vol; però ningú que hagi fet compte de les circumstàncies de la vida d'Aribau i de l'evolució de les seves idees no ho ha trobat inexplicable. Ara : la carta a Francesc Renart, en els seus termes i en el seu to mateix, sembla trair que l'autor, al llindar d'una important maduresa, havent ja dit adéu, no sols a la seva llengua materna, sinó també a la poesia en general, es sent per a dir-ho així destorbat d'haver de tornar momentàniament a aquesta per causa d'aquella. Tota la vanitat i tot l'amor amb què després pugui mirar-se íntimament l'obra nascuda del seu esforç obligat, però tanmateix lleial, són compatibles amb el propòsit encara més ferm de no saber-ne res més. En la història de la poesia hi ha més d'un cas d'aquesta voluntat de ruptura,* de repugnància i tot per la fecunda supervivència d'una obra, de la qual, per la raó que sigui, el poeta s'ha desentès.

Fos comsevulla, la inesperada reaparició de la carta d'Aribau a Francesc Renart restableix l'enllaç entre l'Oda, per a nosaltres ja distant i venerable com la mateixa Idea de la pàtria, i l'home de 1832 que l'escriví, ignorant, potser únicament això ignorant de la seva feina, que per la seva veu

* Àdhuc no havent mort per altra banda la vanitat, com en el de Racine.

aquella Idea comandava, i que en aquesta ingrata feina ocasional tenia ell la seva més alta prestació. És a dir, gràcies al vell paper, la naixença del nou segle català s'enriqueix encara de símbols. La vivent contradicció d'Aribau en forjar els seus immortals, i no pas, certament, «informes», alexandrins, prefigura molta contradicció i molta dualitat així mateix vivents, però també molta dissociació perillosa, observables al llarg dels cent anys que amb ells comencen. Si l'alegria d'un centenari com el celebrat per nosaltres en 1933 ha de prendre el seu sentit i tenir el seu fre en un examen de la consciència col·lectiva, ¿no hem de preguntar-nos en primer lloc per què la literatura—i respectivament la política a la qual la literatura ha donat la seva més profunda raó d'ésser—té encara tan poca força com a fet social a Catalunya com a tal Catalunya? Però els símbols, justament quan són clars com l'aigua, cal comptar que són també esmunyedissos com ella.

Des del punt de vista estrictament històrico-literari, la còpia autògrafa de l'Oda d'Aribau i la seva carta acompanyatòria tenen un interès no pas inferior al d'ordre psicològic. Ens limitarem a suggerir-ne alguns caires. Primerament, tot dubte sobre el títol original de la composició s'esvaeix. Ara, la qüestió que hi va lligada, per bé que no essencialment, si Aribau va escriure els seus alexandrins expressament per al dia del sant—no dels anys, un altre dubte resolt—de Gaspar Remisa, o si n'aprofità més o menys uns que ja tenia fets d'efusió purament patriòtica, no avança pas gaire. Però la tesi d'un aprofitament total, amb la sola substitució, en el

v. 46, d'un «ma pàtria» original per un «mon patró» de circumstància, té més aviat en contra els termes de la carta a Francesc Renart. Caldria suposar, i provar, una real insinceritat d'Aribau quan pondera el que li han costat d'escriure per a l'ocasió els seus versos, si ja els tenia en un calaix feia temps. A més, el fet d'haver-se acordat felicitar el senyor Remisa en diverses llengües, explicaria ben directament que el tema de la contribució d'Aribau a la festa poliglota fos l'elogi de la llengua, ja literàriament insòlita, que li ha tocat. La cosa no situaria pas Aribau entre els grans imaginatius, evidentment; però completaria la revelació de tot un estat d'esperit.

Hi ha, per altra banda, les esmenes d'Aribau i Renart, inequívocament distingibles les unes de les altres. Entre les d'aquell, una, en el v. 38, és plena de significació simbòlica: la frase d'un estat anterior «que llengua altra no entén» esdevé «que llengua altra no sent»; en el moment més intens del poema, doncs, Aribau, endut pel simple ardor patriòtic, exagerava, diríem i tot que comprometia el seu desequilibri entre dues llengües; en recopiar, la indecisió existeix encara subconscientment, però ja resolta per la intel·ligència. Quant a Francesc Renart, en un sol passatge intervé per sota la superfície: en el v. 19, la frase «no sona en mon orella» d'Aribau és corregida «no sent la mia orella»: l'eufonia hi guanya, però el contingut més aviat s'hi empobreix.

L'Oda fou publicada en *El Vapor* a base d'aquest manuscrit ara retrobat o d'una nova còpia treta d'ell—en tot cas amb les esmenes de Renart, començant per les tan cons-

ciencioses de l'ortografia; només la puntuació hi apareix enriquida. Un error hi lliscà, en el v. 32 : «las liras» per «la lira» de l'original; els traços amb què Aribau prolonga les as en fi de mot, semblants a les seves esses, expliquen la badada, que d'*El Vapor* a través del Diccionari de Torres Amat ha passat a moltes de les reimpressions; en l'edició del *Llibre de la Pàtria* (1882), en canvi, trobem la veritable lliçó, restablerta segurament per conjectura.* Ara : ¿per què, si Aribau enviava els seus versos a Barcelona en novembre de 1832, donant tantes presses al seu amic, no sortiren al setmanari *El Vapor* fins nou mesos després? Que la carta a Francesc Renart no contingui cap instrucció a retransmetre a Antoni Bergnes, fa evident que aquest d'una manera o altra coneixia la intenció d'Aribau sobre la seva Oda. ¿Volia l'autor que la seva singular felicitació fos bellament impresa, a la moda del temps, en una tarja a remetre festivalment al destinatari? És molt versemblant; però només la descoberta d'algun nou document, tal vegada entre els papers d'Antoni Bergnes, esvairia tot dubte. En tot cas, la nota de Ramon López Soler, director d'*El Vapor*, presentant als seus lectors les trobes, contrastada amb la data i els termes de la carta d'Aribau a Francesc Renart, obliga a creure que en una forma o altra ja havien circulat dins un cert medi i despertat un sentiment d'admiració i alhora d'orgull, que, no essent l'obtingut per uns versos simplement bells, hom volia estendre a cercles més amples.

* O per una contrabadada feliç. El vers, tal com aparegué en *El Vapor*, repugna, pel so i per la forma interna, a tota orella catalana. La memòria se'n va instintivament a restablir el singular.

Certament, la troballa d'aquests dos autògrafs d'Aribau planteja o complica a la crítica més problemes que no pas en resol. Així, la Biblioteca de Catalunya que zelosament els ha presos sota la seva custòdia, en publicar-ne avui els facsímls, més que un gratuït homenatge a la memòria d'Aribau, fa una crida als nostres estudiosos per a noves recerques, és a dir, per als més dignes homenatges.

CARLES RIBA

AQUESTA EDICIÓ, COMMEMORATIVA DEL
CENTENARI DE LA RENAIXENÇA PER LA
BIBLIOTECA DE CATALUNYA, HA ESTAT
EXECUTADA ALS TALLERS GRÀFICS DE LA
CASA DE CARITAT I ALS DE FOTOTÍPIA DE
LA CASA ANTONI MISSÉ, DE BARCELONA

Aquesta edició consta de 150 exemplars, dels
quals solament 50 han estat posats a la venda

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
540 EAST 57TH STREET
CHICAGO, ILL. 60637
TEL. 773-936-3700

RF. 9-18

Preu : 75 ptes.